

Ivan Pažanin

Prigodnice u čast Viškoga boja

Na temelju objelodanjenih prigodnih pjesama u književnoj i inoj periodici te tiskanim knjigama promatra se uloga Viškoga boja i njegovo značenje u pisanoj i usmenoj književnosti, narodnoj memoriji i drugdje.

Ključne riječi: prigodnice, Viški boj, pjesme

Prigodne pjesme ili prigodnice u francuskoj književnoj tradiciji uobičajilo se nazivati *poesie de circonstance*. One čine veći dio poezije nastale da bi uveličale neki društveni ili privatni događaj. S obzirom na to da se ne radi o „vrhuncima” književnosti, odnosno da su često slaboga umjetničkog dometa, prigodnice rijetko nalaze svoje mjesto u antologijama lirike. No ima ih mnogo i zanimljiva su građa za korpusna istraživanja, a predstavljaju stanovitu kulturno-povijesnu vrijednost.

Obično ih svrstavaju u oblike niže književne i umjetničke vrijednosti, a njihove stvaratelje većinom u diletante i epigone. Međutim, budući da su prigodnice u pojedinim periodima uživale položaj poželjne književne produkcije, našle su se i u repertoaru priznatih autora.

Dakle, prigodnice su bile veoma zastupljena lirska vrsta tijekom 19. stoljeća kojega neki smatraju i „zlatnim dobom” prigodničarenja u hrvatskoj književnosti.¹

Prigodno stihotvorstvo desetljećima je činilo glavninu književne produkcije u Dalmaciji. Prigodnice su rijetko nastajale iz literarnih pobuda, već su obično bile potaknute aktualnim događajem ili osobom, a nerijetko su i naručivane.² Jedan od takvih događaja bio je i Viški boj. Uvažavajući političko značenje Viškoga boja, Matica je dalmatinska raspisala natječaj za najbolju pjesmu o toj bitci. Novčana nagrada od tri dukata bila je poticaj kod natjecanja za lirsko djelo „trodnevnoga boja pod Visom stihom i slogom naših junačkih narodnih pjesama u dužini oko 1000 stihova. Pjesma neka bude namijenjena tomu da se u našem narodu na jadranskom području pjevajući uzgoji okušana njegova vrijednost na moru i prirodna mu hrabrost u obrani svoga zemljišta od tuđe navale.”³

¹ Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u *Glasniku* 1874. – 1905. (izabrao i priredio M. Ćurić), Đakovo, 2005., str. 121.

² Jelena LAKUŠ, „Hrvatska pisana baština kao povijesni izvor: Prigodna poezija i austrijsko carstvo u 1. pol. 19. st. u Dalmaciji”, *Kroatologija*, god. 1, br. 1, Zagreb, 2010., str. 143.

³ *Viška bitka. Povodom 100. godišnjice /1866.-1966./*, (ur. Grga Novak i Vjekoslav Maštrović), Zadar, 1967., str. 80.

Dalje se još kaže: „pjesma neka bude poglavito namijenjena tome da se u našem narodu na jadranskom primorju, pjevajući uzgoji okušana njegova vrijednost na moru i prirodna mu hrabrost u obrani svoga zemljišta od tuđe navale.”⁴

Odabrana je pjesma „Viški boj“ Save Matova Martinovića,⁵ koja je tiskana u Zadru g. 1867. u Matičinu izdanju. Njegova je pjesma doživjela nekoliko izdanja, što se ima zahvaliti događaju koji opisuje, ljubavi prema narodnoj pjesmi u širokim slojevima puka, njezinu epskom sadržaju kao i hrvatskome narodnom preporodu za vrijeme čijega je trajanja napisana.⁶

Pjesma je napisana u desetercu te opisuje uglavnom točan slijed događanja. Martinović razlikuje Dalmatince i Hrvate u skladu s tadašnjim podjelama. Također i zato što su posadu u Zadru i drugdje sačinjavali Ličani „graničari ljuti”, a budući da su oni iz uže Hrvatske, razlikuje jedne od drugih, a ovo je mjerilo primijenio i na višku posadu:

Na šancim su mrki Dalmatinci
I Hrvati glasiti junaci,
Dvije tisuće ljutih ubojnika
Jednakoga stasa oblika ...⁷

U djelu spominje i borce iz narodne pjesme, podrijetlom iz sjeverne Dalmacije: „Jankovića i s njim Smiljanica”, „Sinobada i mlada Nakića” itd.

Pisac opisuje prvi sraz dviju sukobljenih mornarica dosta plastično:

Gdje se staše, tu se pozdraviše
Iz topova gvozdenih gromova.
Zajecaše brda na sve strane,
Stoji jeka Velebić-planine,
Tutanj ide iz mora dubine.

Na nekoliko mjesta rabi iste stihove kao da mu je nestalo fantazije i nadahnuća. Pjesmu završava na sljedeći način:

⁴ Petar KARLIĆ, *Matica dalmatinska*, dio I. – III., Zadar, 1913., str. 83–84.

⁵ Savo M. Martinović (1806. – 1896.) rođen je u Bajicama u Crnoj Gori. Njegove memoare, životopis, pisma i pjesme priredio je Dušan J. Martinović te su izdani u Podgorici g. 1996. (www.rtcg.me/kultura/calendar/3985/1-mart.html, zadnje posjećeno 5. svibnja 2016.).

⁶ Jakša RAVLIĆ, „Viška bitka u hrvatskoj književnosti,” *Pomorski zbornik*, god. 4, br. 1, 1966., str. 722. Prvo izdanje Martinovićeve pjesme nosi naslov: „Viški boj”. Spjevao Savo Matov Martinović Crnogorac (Nagradila i o svom trošku izdala Matica dalmatinska). U Zadru. Tiskarnica Demarchi-Rougier, 1867. (*Povijest hrvatske književnosti*, knjiga 1, Usmena i pučka književnost. Napisale Maja Bošković-Stulli, Divna Zečević, Zagreb, 1978., str. 629).

⁷ J. RAVLIĆ, „Viška bitka”, str. 722.

Sad se raduj, Dalmacijo slavna,
 Koja jesi na glasu odavna;
 Nek pjevaju dalmatinske majke
 Štono rode glasite junake.

Martinovićev „Viški boj“ nema osobite ljepote, čitav je u akciji, ali mu nedostaje živost najtežih slika.⁸

Jedan od prvih koji je opjevao boj bio je nepismeni seljak iz Kolana na Pagu, Šime Šugar Ivanov, sa svojom pjesmom „Boj pod Visom“ (Zadar, 1866.) koju je objelodanio *Narodni list* u Zadru. Tijekom godine 1866. knjižica je tiskana dva puta jer je bila dosta tražena.⁹ Pjesmu započinje ovako:

Veseli se, Dalmacijo slavna,
 Sinovi ti na glasu odavna:
 Iako su pali u nevolju,
 Junaci su još na bojnopolju.

Tegetthoffov poziv u boj donosi nam ovako:

A za vašu lipu domovinu,
 Za rodbinu i za otadžbinu:
 Kad vojnici njega razumiše,
 Srdno oni na noge skočiše:
 Jedni teška da istižu sidra,
 Drugi bila da razvežu jidra;
 Jedni pale vatru pod kotlove,
 Drugi žare neka bolje plove;
 Jer su jedva dočekali dana
 Da pozdrave mlada Talijana.

Lirika mu je izraz domoljubnoga zanosa, a mjestimice i pjesničke inspiracije. Bio je pod jakim djelovanjem narodne poezije što je sputalo i ugasilo njegovu pjesničku originalnost.¹⁰

Osobitim poetskim vizijama stvorenim u najbližemu odmaku po događaju drže se poduže epske pjesme ispjevane „na narodnu“ trojice stvaratelja: „Viška bitka“ Gjüre Deželića, „Boj na Visu“ Stjepana Mitrova Ljubiše i „Viška bitka“ Stjepana Buzolića. Deželić je pjesmu objavio u tri broja *Bosiljka*, zagrebačkoga

⁸ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 722–723.

⁹ Njegovi stihovi o Viškome boju po treći su put tiskani u naše dane, vidi Šime ŠUGAR: *Pjesme*, Kolan, 1997.

¹⁰ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 713–714.

lista za mladež, iste godine kad se bitka zbila, a Buzolić u istome listu u četiri broja sljedeće, 1867. godine.¹¹

Stjepan M. Ljubiša javio se sa svojom poemom u Zagrebu (1866.) kao zasebnim izdanjem, dok je u povodu 25. obljetnice boja publicist i prosvjetni djelatnik Petar Kuničić tiskao u Zagrebu g. 1892. posebnu knjigu, popularno povijesno djelo „Viški boj“. Knjizi su priključene i brojne pjesme koje su poticajno i predmetno vezane za tu glasovitu bitku.¹²

Umjetnički najzrelije ostvarenje u dijaloškoj strukturi, pjesma Silvija Strahimira Kranjčevića „Naš čovo“ inspirativno se veže za taj povijesni događaj te je kroz nju progovorila sudbina hrvatskoga primorca, pa je u monološkoj tiradi opjevana njegova tragedija i zla sudbina.¹³

„Naš čovo“ prvi put je objavljen u *Uskočkim elegijama* 1898. Posebno je analitički interpretiran u dvjema studijama.¹⁴

Deželićeve¹⁵ i Buzolićeve¹⁶ pjesme pokazuju na tematskome i izražajno-stilskome planu stanovite novine: strofno su struktuirane, a smjenjuje ih različit stih: od dvanaesterca, deseterca, osmerca, šesterca do nerimovanoga deseterca. U svojoj biti stih je narodni, ali s primjesama umjetničkih i epskih elemenata. Deželićeve i Buzolićeve pjesme po sadržaju i strukturi nalaze se na rubu usmene/narodne i pisane/umjetničke lirike. Odmiču se od narodne epske poezije ne samo pjesničkim odlomcima i opisom pejzaža već idejnošću koja je prirodna umjetničkoj poeziji. To potvrđuju i početni stihovi prvoga ciklusa Deželićeve pjesme „Viška bitka“ s naslovom „Posada“:

Tiho je more sinje,
Samo lak vjetrić piri,
Lepršec krila širi
Pod mora našeg ključ.

¹¹ Milorad NIKČEVIĆ, *Filološke rasprave (interkulturalni kontekst)*, Podgorica, 2002., str. 81–82.

¹² M. NIKČEVIĆ, *Filološke rasprave*, str. 82.

¹³ M. NIKČEVIĆ, *Filološke rasprave*, str. 82.

¹⁴ Joža SKOK, „Jedan pristup Kranjčeviću“, *Pedagoški rad*, god. 18, sv. 9–10, Zagreb, 1963., str. 399–412; Zdenko ŠKREB, „Prilog interpretaciji Kranjčevićeve pjesme Naš čovo“, *Umjetnost riječi*, god. 10, sv. 1–2, Zagreb, 1966., str. 43–52.

¹⁵ Đuro Deželić (1838. – 1907.), hrvatski književnik i publicist, pisao je novele i romane, životopise. Bio je urednikom *Narodnih novina*, *Domobrana*, *Dragoljuba*, *Vienca* (*Hrvatski biografski leksikon* 3, Zagreb, 1993., str. 358–359).

¹⁶ Stjepan Buzolić (1830. – 1894.), hrvatski pedagog i pjesnik. Završio je teologiju. Pripada prvoj generaciji pristaša narodnoga preporoda u Dalmaciji. Pridonio je širenju narodne svijesti i izobrazbi na hrvatskome jeziku u dalmatinskim školama. Pisao je na talijanskom i hrvatskome jeziku rodoljubne i prigodne pjesme. Prevodio je s njemačkoga, talijanskog, francuskog i ruskoga jezika. Pjesme su mu većinom prigodne, slabe umjetničke vrijednosti. Njegov učenik Petar Kuničić posvetio mu je spomen-knjigu g. 1894. (*Hrvatski biografski leksikon* 2, Zagreb, 1989., str. 548–550).

Od Visa ne zapinje
Nigdje za oblak oko,
Ko more tiho, visok
Zrenik je, a dan vruć!

Južnoga neba kraje
Južno nam voće, ruže
Hridine ove služe –
Mio je – oj miris! (...)

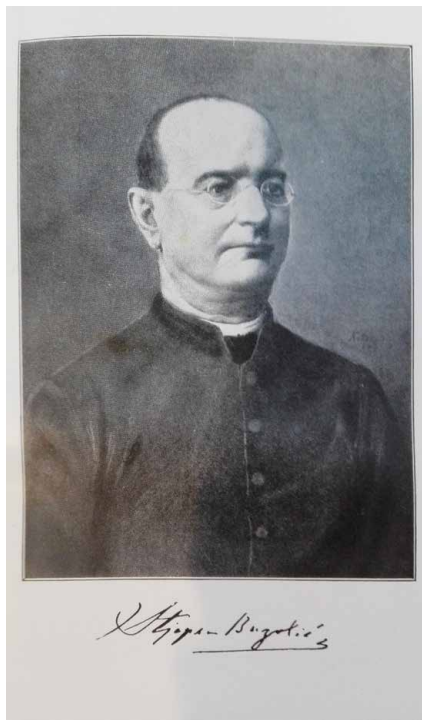
Još jedan vid odmaka Deželićeve i Buzolićeve poezije od usmene jest i istaknuta povjesnost i stvarnost opisa Viške bitke, kao i istaknuta moralistička i domoljubna težnja u njihovu pjesništvu. Tako Deželić dalje pjeva:

Napred Hrvati junaci,
Hora je, kucnu čas,
Došo je dušman, da baci
U sramno ropstvo nas.

Slobodu dojde oteti,
Otrovat pravah slast,
Narod u lance sapeti,
Dobit u svoju vlast.

Napred Hrvati junaci,
Hora je, kucnu čas,
Ne daj dušman da baci
U sramno ropstvo nas (...)¹⁷

Dalmatinski političar i književnik Stjepan Mitrov Ljubiša¹⁸ napisao je u svojoj ranoj fazi stvaralaštva poemu „Boj na Visu“, 1866., u čiji sadržajno-ispovjedni svijet uvodi čitatelja motom iz Njegoševe poezije:

Stjepan Buzolić

¹⁷ M. NIKČEVIĆ: *Filološke rasprave*, str. 84–85.

¹⁸ Rođen je u Budvi g. 1824., u austrijskoj Dalmaciji, formiranoj poslije g. 1815. od negdanjih mletačkih posjeda Dalmacije i Boke te Dubrovačke Republike; taj teritorij, od Raba na sjeveru do Sutomora na jugu, poznat kao Kraljevina Dalmacija, ostat će austrijska pokrajina sve do g. 1918. Bio je općinski bilježnik u Budvi od g. 1843. Ovaj preporoditelj, jedan od vođa Narodne stranke, pristaša je sjedinjenja Dalmacije s ostalim dijelovima Hrvatske, te kao narodnjak podupire

Što su momci prsi vatrenijeh,
 U kojima srce pretucaju
 Krv uždenu plamenom gordošću,
 Što su oni? Ž/e/rtve blagorodne,
 Da prelaze s bojnijeh poljanah
 U veselo carstvo poezije. (...)

Ovom pjesmom Ljubiša slavi pobjedu austrijske mornarice nad talijanskom godine 1866. kod otoka Visa. Vatroslav Jagić na temelju nje u svome ga *Kratkom prijegledu hrvatskosrpske književnosti* u posljednje dvije-tri godine svrstava među tvorce preživjelih i zastarjelih pjesničkih oblika jer se radi o imitaciji narodne junačke pjesme bez značajnije umjetničke vrijednosti.¹⁹

Usprkos tome što je „Boj na Visu“ ispjevao u slavu austrijskoga oružja, Viški je boj u osnovi prikazao kao pobjedu dalmatinskoga junaštva i trijumf nad stoljetnim talijanskim neprijateljem, a neizravno mu je trebala poslužiti i kao politički obračun s talijanašima u Dalmaciji. Stoga je on i posvećuje:

Vladaocu kršne Dalmacije,
 Po imenu Filipović Franu,
 Od starine hrabrome Hrvatu ...

Dakle, posvećuje je osobi zaslužnoj za hrvatski narodni preporod u Dalmaciji kojemu je i sam Ljubiša pomogao u borbi protiv autonomaša u Dalmaciji.²⁰

Višku je bitku opisao s mnoštvom detalja, pače suviše ustrajavajući na njima izmjenično prateći akcije pojedinaca, junaka pjesme i brodova, prikazujući širokim potezima pozornicu bitke. Tako postiže neku vrstu nestalne sinteze pripovjednoga i dramskoga postupka, prikaza i opisa zbivanja.²¹

Po Ljubiši je dužnost junaka, branitelja domovine, da ginu za ideale slobode i da zbog svojih etičkih podviga bivaju ovjenčani slavom povijesti i poezije.²²

uvođenje hrvatskoga jezika u javni život. Na prvim izborima za Dalmatinski sabor g. 1861., izabran je u kuriji vanjskih općina kao predstavnik vanjskih općina Boke kotorske. Ujedno je bio i poslanik Dalmatinskoga sabora u Carevinskome vijeću u Beču. Za predsjednika Dalmatinskoga sabora imenovan je g. 1870. Umire u Beču g. 1878. (Rade PETROVIĆ, *Stefan Mitrov Ljubiša – nacionalni i politički radnik*, u Stefan Mitrov Ljubiša, *Prilozi sa simpozijuma u Titogradu i Budvi 21.-23. aprila 1976.*, Titograd, 1976., str. 125, 131–132, 146; Milorad NIKČEVIĆ, *Transformacije i strukture: književne studije i metodički prilozi*, Zagreb, 1982., str. 86).

¹⁹ Božidar PEJOVIĆ, *Književno djelo Stefana Mitrova Ljubiše*, Sarajevo, 1977., str. 35.

²⁰ B. PEJOVIĆ, *Književno djelo*, str. 36.

²¹ B. PEJOVIĆ, *Književno djelo*, str. 37.

²² M. NIKČEVIĆ, *Transformacije i strukture*, str. 86–87.

Veliča i ističe trijumfe te junaštvo i pobjedu „mladih Dalmatina” nad vjekovnim talijanskim osvajačem.²³

Ljubišina pjesma bila je podređena točno utvrđenoj političkoj namjeri pa nije mogla dati složeniju sliku života jer je temeljno zamišljena da potpomogne stanovite društveno-političke fenomene i ideologizme. Njegovi poetski i narativni korijeni u ondašnjoj su crnogorskoj tradiciji, u narodnoj pjesmi, no s brojnim ugradbama i pretvorbama Njegoševih izričajnih elemenata iz *Gorskoga vijenca*. Kao slikovni primjer tih modela, te poruke koju nam šalje njegova poema, navodimo zadnje stihove:

Stara se je sreća pobudila,
Dalmatinsko ime uskrsnulo
Iz grobnice davnih pradjedovah
Sve primorje do Budve do Trsta
Oprosti se sile talijanske.

Ostade ni na moru prvjenstvo.
Sad daj, Bože, da se mir potvrdi,
Da se ljudska krvca ne prol'jeva
Da se ljudi o napredku bave,
Da se braća među sobom slože,
Da razviju svoje trgovine;
Da ne ljepše sunce obasije.

.....

Da se trnje ružicom okiti
I za spomen slavljenih junakah,
Koji svojom krvlju pečataše
Pod Vis b'jeli svu našu budućnost

Pedagoško-književni djelatnik Petar Kuničić u knjizi *Viški boj* (1892.) sabrao je pjesme o boju na 69 stranica knjige koje nazivlje „sastavcima prigodom dvadesetogodišnjice” i „sastavcima prigodom dvadesetipetogodišnjice viškog boja”. Bitka je opisana opširno i potanko, s osobitim oduševljenjem, čistom i žarkom domovinskom ljubavlju, ali ne dosta jasno i suvislo.²⁴

Književni opus o Viškoj bitci Petra Kuničića nastao je na temelju predanja, povijesti i poetske vizije, a pjesme su mu oponašanje junačkih narodnih pjesama pa nemaju znatniju umjetničku vrijednost. Kult kolektivnoga i pojedinačnoga

²³ M. NIKČEVIĆ, *Transformacije i strukture*, str. 87.

²⁴ Dragutin FRANIĆ, „Viški boj (prikaz)“, *Školski vjesnik*. Stručni list Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, god. 2, Sarajevo, 1895., str. 718.

viteškog junaštva i plemenite gordosti Viške bitke Kuničić je opjevao i simbolizirao junaštvom Nikole Karkovića.

Kuničićeve pjesme sadrže minuciozan i široki opis panoramskoga boja s mnogo detalja naizmjenično prateći akcije vojnika, istaknutih pojedinaca, sudionika i brodova te prikazujući širokim potezima pozornicu pomorske bitke.²⁵

Može se reći da su Deželić, Buzolić, Ljubiša i Kuničić jamačno više dali poetski ljetopisni prikaz Viške bitke negoli je to poezija u pravome i cjelovitome smislu riječi. Nasuprot njima stoji Kranjčevićeva kristalno evokativna pjesma „Naš čovo“.²⁶ Josip Peričić (1833. – 1901.), hrvatski književnik, preporoditelj i profesor, završio je gimnaziju i studij klasične filologije u Padovi, a i slavenske studije u Beču. Kao profesor i ravnatelj gimnazije službovao je u Splitu, Kotoru, Dubrovniku, Zadru. Godine 1887. postavljen je za nadzornika pučkih škola i preparandija u Dalmaciji.²⁷ Dao je značajan obol hrvatskome narodnom preporodu u Dalmaciji. Među prvima je s učenicima u razredu govorio hrvatski.²⁸ Bavio se književnim radom te prevodio s grčkoga i latinskoga. Uspostavio je zakladu u svrhu školovanja siromašnih i nadarenih mladića Sukošana, rodnoga mjesta. Napisao je nekoliko čitanki za opće pučke škole te ep *Tegetthof i junaštvo dalmatinsko*.²⁹

Njegova pjesma „Viški boj“, uvrštena u Kuničićevu knjigu, napisana je u desetercima po uzoru na narodno pjesništvo i započinje lirskom slikom:

Usred ljeta kad je žetvi vrieme,
 Podiže se mlada žetelica.
 Na njivi je družbu ostavila,
 Niza pas je objesila srpa
 Pa prošeta moru na obalu
 Da s' rashladi i opere rublje
 Pokraj mora a na bistroj vrulji.

²⁵ M. NIKČEVIĆ, *Filološke rasprave*, str. 96–97.

²⁶ M. NIKČEVIĆ, *Filološke rasprave*, str. 98.

²⁷ Ljerka ŠIMUNKOVIĆ, „Kronika splitske gimnazije od ljeta Gospodnjeg 1817./18. do godine 1866./67.“, *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, god. 23, Split, 2010./2011., str. 273.

²⁸ Stijepo OBAD, „Tri faze u ponarođenju splitske općine“, zbornik *Hrvatski narodni preporod u Splitu*. U povodu stogodišnjice ponarođenja splitske općine 1882. – presudne pobjede narodnjaka nad autonomasima u Dalmaciji, znanstveni skup 1982. (urednik Duško Kečkemet i dr.), Split, 1984., str. 11.

²⁹ Prema digitaliziranome katalogu Leksikografskoga zavoda „Miroslav Krleža“, katalogzima Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te Sveučilišne knjižnice u Zadru i Splitu napisao je *Drugu čitanku za opće pučke škole* (Beč, 1903., 1905., 1906. i 1907.), *Treću čitanku za opće pučke škole* (Beč, 1897., 1906., 1909. i 1917.), *Treću čitanku za općenite pučke učionice* (Beč, 1892.) te ep *Tegetthof i junaštvo dalmatinsko* koji je tiskan u Splitu g. 1866. (31 str.).

Poslije prikaza događaja na moru odakle se čuje grmljavina topova, daje opis krajolika i raspoloženja naroda:

Dim se crni na oblake diže
 Povrh Visa dolje na pučini;
 More buči a primorje ječi
 S kraja na kraj cijele Dalmacije.
 Svakom srce gorko jadikuje;
 Probljedilo malo i veliko,
 Muške glave, regbi od kamena,
 Zamukoše mukom žestokijem;
 Stare majke i sestrice mlade
 I djevojke vjerne zaručnice
 Grde lice, u prsi se tuku;
 Plaču jadne svoje sokolove
 Jer se boje da će poginuti,
 Ubijeni jali potopljeni
 Sred pučine mora širokoga.

Prikazujući sam boj ispod Visa, izdvaja veliku hrabrost Dalmatinaca na koje se oslanja Tegetthoff čija mornarica plovi od Pule prema Visu. Pisac bolje oslikava prirodu negoli sam boj:

Od istoka vjetar uzbjesnio.
 Silni vjetar koji na valove
 Do dna muti sve Jadransko more,
 Strašne noći regbi narav sama
 Sad se grozi jer čuti u sebi
 Što se sutra dogoditi ima.³⁰

Dalmaciju Peričić prikazuje kao odraslu ženu koju bi uzeli „baš na silu i protivu volji”. Ne će nikako da znaju:

Da je davno djevojka odrasla,
 Ojačala pa se i udala
 I junaka dosta porodila,
 Sve sokole i žestokih zmaja
 Koji ljube svoju milu majku
 Pa ne dadu na nju ni gledati.³¹

³⁰ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 717–718.

³¹ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 719.

Nastoji biti popustljiv i neosvetljubiv naglašavajući:

Susjedi smo, budimo prijatelji
 Naše dobro ne budi vam mrsko
 Ako vam je domovina draga
 I nama je draža od života
 Pa bi rada za nju izginuli.

Peričićevi su deseterci pravilni, njegovo je razmišljanje domoljubno i preporodno, a pjesma ima stanovitu ljepotu.³²

Fra Ante Zorica³³ objavio je u *Narodnom listu* u Zadru g. 1867. pjesmu „Viški boj“ u desetercima te u istomu listu „Pjesmu o osvojenju Bosne“ (*Narodni list / Il Nazionale* 17/1878, 99).³⁴

Svoj prikaz boja započeo je time kako Persano „kavu pije“ „u Jakinu gradu bijelomu“ i u mašti vidi ono što bi želio da se ostvari. Daje nam opis austrijske mornarice koja je otplovila prema Visu.

Pak udriše svojijem brodicam,
 Od Talijana zvanim “ribaricam”
 Na njihove silene djemije,
 Na oklope te strašne galije,
 Kad se, brate, blizu sastadoše
 I ognjenim topim udariše,
 Koje pero može opisati
 Koji l' jezik ljudski iskazati.

Zorica nije pjesnik, već poglavito domoljub koji slavi veličinu bitke, a pjesma mu je nastala pod utjecajem suvremenika s obzirom na to da se vidi sličnost u sadržaju, dikciji i dr.³⁵

³² J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 719.

³³ Fra Ante Zorica (Rupe, 1811. – Knin, 1887.) školovao se u Šibeniku i Makarskoj. Fakultet je završio u Beču. Bio je župnikom u Sinju, Promini, Šibeniku i Dubravicama te upravitelj samostana u Sinju, Karinu i Kninu. Bio je provincijal Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja od 1857. do 1860. Napisao je nekoliko pjesama u desetercu. Dosta je pridonio buđenju narodne svijesti u južnoj Hrvatskoj (Petar BEZINA, *Kulturni djelatnici Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja*, Zagreb, 1994., str. 125–126, 196–197).

³⁴ Ante ZORICA, Viški boj. Otca Antuna Zorice. Brzotiskom Narodnog lista u Zadru, g. 1867. /P.o. iz „Narodnog koledara za god. 1868., str. 64/ (Povijest hrvatske književnosti, knjiga 1, Usmena i pučka književnost, str. 629); Pjesma o osvojenju Bosne (Vjekoslav Maštrović: *Jadertina croatica*: bibliografija knjiga, časopisa i novina izdanih na hrvatskom ili srpskom jeziku u Zadru, II. dio: časopisi i novine, Zadar, 1954., str. 356).

³⁵ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 719–720.

Dujam Vuletić, sinjski svećenik, svoj je sastavak naslovio „Narodna pisma od morskoga rata izpod Visa u Dalmaciji/popa Vuletića iz Sinja“, Split, 1866.³⁶ Ta prigodna ikavska pjesma napisana je po predlošku narodnih pjesama i u njoj nema umjetničke vrijednosti. Uspjeliji stihovi daju nam opis prirode za vrijeme borbe:

Sinje more uzavriło biše,
 Ognjena se klupka oboriše;
 Na stotine topovi pucaju,
 Sve do podne nikad ne pristaju.
 Puca, siva, oblaci se dižu,
 Krvnog mora valovi se nižu;
 Tu se gine, tu se krvca lije,
 Jedan drugog iz pušaka bije.

Vrjednija strana pjesme domoljubni su osjećaji prema domovini i povezivanju Istre s Dalmacijom u borbi za slobodu njihovih ljudi, za slobodu tih hrvatskih pokrajina.³⁷

Nikola Tantac, viški seljak i očevidac bitke, opisuje je na ikavskoj štokavštini u tradiciji narodne pjesme, s dosta slabim srokom, ne osobito plastično. Ističe dalmatinsko junaštvo, pa nastavlja:

Izmeđ ovih diče se Višani,
 Sinjeg mora dostojni stražani;
 Grad će njima cesar ojačati
 Da ih nitko ne će pridobiti.
 Sada tebi, majko pomoćnice,
 Velikoga sela odvjetnice,
 Uzdajemo hvale nad sve ine
 Jer pomogla jesi svoje sine!

Njegov narodni deseterac aritmičan je, a pjesma je bez nadahnuća.³⁸

Viktor Aničić Antin iz Visa, dječak od 17-18 godina, koji je napisao osamdesetak stihova ikavsko-štokavskih o drugome dijelu bitke, pjeva snažnim patriotizmom i rodoljubljem te zahvaljuje zapovjedniku:

I njegovim hrvatskim vojacim,
 Dalmatincim hrabrenim junacim
 Jer pošteno dilo učiniše,
 S Dalmacije dušmana odbiše
 Sićaj mi se, o hrvatski rode,
 Da junaštva srićom ti urode ...

³⁶ Splitska Sveučilišna knjižnica posjeduje jedan primjerak ovoga naslova, ima 15 str.

³⁷ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 720–721.

³⁸ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 721.

Spomenuta je deseteračka pjesma slabih srokova i bez posebne pjesničke dikcije.³⁹

Još se jedan viški težak, suvremenik bitke, Antun Radišić „Pismor” /pismar/ (1823. – 1895.)⁴⁰ okušao u opisu bitke s dosta različnih srokova, većim dijelom neuspjelih. Opisujući bitku, spominje bombardiranje utvrda, pokušaj neuspješnoga iskrcavanja, pa navodi više detalja:

Sad ti kažem od Visa nevolje,
Svemu Visu koje srce kolje.
Što ti pivam, ovo laži nisu,
Što podniše u tužnome Visu,
Gledajući gdi gore planine
I dimovi dižu s' u visine.
Od onoga ognja žestokoga
Okolo Visa mista bijeloga
Šest Višana biše pogubio
I ostale mnoge izranio.

Hvali naše mornare i naziva ih hrvatskim imenom usprkos promidžbi autonomne općine i novina koje govore o njihovu „dalmatinstvu”:

Jer su oni roda hrvatskoga
I svaki je srca junačkoga ...⁴¹

Pjesmu završava ovako: „Živi, dakle, Tegetthoffe jaki, i do vika carevi barjaki. Sve vojnici još i Dalmatinci, Ke si zvao: virni moji sinci!”⁴²

N. N., nepoznati pisac s otoka Korčule, napisao je još jednu inačicu Viške bitke u narodnim desetercima i sa srokovima različite vrijednosti. Malo opširnije opisuje pokušaj iskrcavanja Persanovih vojnika na viško kopno, pa spominje napad zapovjednika Vacca na „Komižu selo, - da bogato osvoji veselo, - Al' ga brane Hrvati vojaci, - Malo ih je ali su junaci (...)” Osobito hvali komiške žene koje „na hitre su noge poskočile”, a kad su djevojčice vidjele svoje majke, „tad i one ruke zagalile” i pomagale vojnicima i seoskim borcima. To je svjedočenje korčulanskoga domoljuba koji prenosi raspoloženje naroda svoga otoka koji jednakim žarom diše kao i ostala domovina.⁴³

³⁹ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 721–722.

⁴⁰ „130. obljetnica Viške bitke“, *Hrvatska zora*, g. 6, br. 14, Vis, 1996., str. 12.; Njegova pjesma o Viškome boju izdana je pod sljedećim naslovom: „Pisma o Viškom boju. Složio godine 1866. Ante Radišić, težak iz Visa.“ *Pučki list*, Split, br. 6/1891., str. 42 (Povijest hrvatske književnosti, knjiga 1. Usmena i pučka književnost, str. 631); Povodom Radišićeve smrti ispjevana je u narodu prigodnica „Prigodom smrti Ante Radišića Pismora, pučkog pjesnika iz Visa“ (Marin OREB, *Viška pjesmarica*, Vis, 1984., str. 138–140).

⁴¹ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 723–724.

⁴² M. OREB, *Viška pjesmarica*, str. 138.

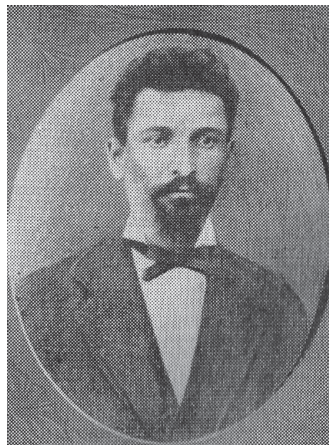
⁴³ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 724.

Josip Andrija Kuljiš „Araus“, koji se ponegdje potpisivao kao „Humski“, rođen je u Komizi 27. ožujka 1849., a umro u Splitu 14. listopada 1916. Bio je suradnik zadarskoga *Narodnog lista* godine 1884. i 1885. te 1892. – 1894., a surađivao je i u *Hrvatskom učitelju* (1884.), *Hrvatskoj* (1892. – 1893.), *Hrvatskoj kruni* (1893.) i *Katoličkoj Dalmaciji* (1893.) gdje objavljuje domoljubne pjesme, prigodnice i prijevode s talijanskoga, a piše u duhu Narodnoga preporoda.⁴⁴

„Pisma“ o boju pod Visom je deseteračka, ikavska, sa srokovima koji su različito uspjeli. Umjetnička strana prikaza boja je slaba, ali povremeno ima i nekih ljepota.⁴⁵

Hvali žitelje Visa koji su bili kao jedan čovjek – bojovnik i sve su dali za obranu rodne grude:

Nemojmo se nikoga bojati,
Dok budemo baruta imati
Svi hoćemo glave izgubiti,
Otadžbinu svoju obraniti.

Josip Andrija Kuljiš

⁴⁴ Visko DULČIĆ, „Hvarski portreti“, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. 3, br. 1, Hvar, 1969., str. 162; J. A. Kuljiš završio je učiteljsku školu u Arbanasima te je učiteljevao, među ostalim, u Brusju na Hvaru te Podšpilju na Visu. Bio je pristaša Hrvatskoga narodnog preporoda što je vidljivo i iz njegovih pjesama: „Visu“, „Ivanu Gunduliću“, „Viškim Hrvatima“ i drugih. Od mladih dana piše pjesme ljubavnoga ugođaja i pjesme prigodnoga značaja te domoljubne. Imao je originalnu umjetničku prirodu. Bavio se i prevodenjem pjesama. Lirika mu ne pokazuje veću nadarenost iako među njom ima i uspjelih pjesama, ali mu je izraz često skučen na račun metrike stiha. Malo mu je pjesama objavljeno. Najdulje su mu pjesme „Iljka Seljakovićeve“, „Istinit događaj na izmaku devetnaestoga vieka“, *Spljet*, 1899 i „Englesko – francuski boj pod Visom god. 1811.“, Split, 1909, Hrvatska štamparija Trumbić i drug /15 str./ Navedene dvije su i jedine zasebno tiskane pjesme. Napisao je i pjesmu „Obsada otoka Visa“, Split, 1867. /18 str., primjerak privezan uz knjižicu *Czvit szvetih...*, Venecija, 1702 F. Glavinića posjeduje knjižnica Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, Zagreb/. Kuljiš je bio očevidac Viške bitke koju je i opjevao. Veće je pjesme pisao u narodnom desetercu (Visko DULČIĆ, „Hvarski portreti“, str. 162; Povijest hrvatske književnosti, knj.1, Usmena i pučka književnost, napisale Maja Bošković Stulli, Divna Zečević, Zagreb, 1978., str. 631, 633). Okušao se Kuljiš i na izdavačkome polju jer je izdavao *Pučki list* radi nacionalnoga i gospodarskoga osvješćivanja naroda. List je bio među prvima koji su izlazili na hrvatskome jeziku u Splitu, ali su objelodanjena samo tri broja g. 1885., a uredništvo mu je bilo u Oklaju gdje je tada J. A. Kuljiš službovao. Tiskano je samo nekoliko brojeva jer je imao tek tridesetak čitatelja (Ivo PERIĆ, „Ilija Dizdar, povodom osamdesetgodišnjice rođenja“, *Školske novine*, g. 8, br. 22, Zagreb, 1957., str. 3; Visko DULČIĆ, „Hvarski portreti“, str. 162–163). Njegov brat je poznati pučki pjesnik Vinko Kuljiš, a najstariji brat Antonij Kuljiš bio je svećenik (Visko DULČIĆ, „Hvarski portreti“, str. 160–161, 165).

⁴⁵ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 724–725.

U tim teškim trenutcima opisuje prirodu i strašne prilike:

Od dima se ništa ne viđaše,
 Od topova ništa ne čuješe;
 Tu se trese planina visoka
 Pokraj Visa biloga otoka.
 A od vitra bijahu tišine,
 Dim se diže gori u visine
 Od onoga ognja paklenoga
 Oko Visa otoka biloga.⁴⁶

Stjepan Ivičević (Drvenik, 1801. – Makarska, 1871.), političar i pisac, pripadao je prvome preporoditeljskom naraštaju, tražeći sjedinjenje Dalmacije sa sjevernom Hrvatskom i zahtijevajući da hrvatski postane službenim jezikom. Bio je i zastupnik u Dalmatinskome saboru. Spjevao je više prigodnica u pučkoj maniri, među njima i „Viški boj“, davoriju sastavljenu od osam pjesama (ostala u rukopisu).⁴⁷

Njegova davorija o Viškome boju nije pjesma osobite umjetničke vrijednosti, već prava davorija koju je ispjevao veliki domoljub. Ivičević ne opisuje međusobne okršaje brodova, već prikazuje odnos mora i kopna što nam može dočarati samu bitku:

Zemlja se je nad morem dičila
 Da joj more dor'vat ne može,
 A kraj bi se brodu narugao
 Kada bi se njime po'rvao.

Sad se more s parom pokamilo,
 A brod se je s gvozdom pobratio,
 Pa kada se danas po'rvaju,
 Teško brodu, al teško i kraju.
 Teško brodu jer je kamen tvrđi,

Teško kraju jer ne može s mista,
 Teško brodu zašto drvo gori,
 Teško kraju jer se kamen ori

Ter se ne zna komu biva teže,
 Komu teže, komu l' čemernije,
 Pak njihova jakost danas stoji
 U junaštvu sokolova svoji'.⁴⁸

⁴⁶ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 725, pjesma je prvi put objavljena u *Narodnom listu*.

⁴⁷ *Hrvatski biografski leksikon* 6, I – Kal, Zagreb, 2005., str. 197–200; J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 727–728.

⁴⁸ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 728–729.

Vicko Petrić Meštroviskov, seljak iz Komiže, opjevao je Viški boj deseterački, sa srokovima koji nisu uvijek dobri, te je njegova pjesma bez neke osobite umjetničke vrijednosti. Slavi primorce („Dalmatinci, mladi Hrvaćani“) i njihovu odlučnost da ne predaju svoje.⁴⁹

U domorodnome duhu o Viškome boju napisali su na talijanskome jeziku Marko A. Vidović⁵⁰ (preveo D. Sirovica)⁵¹ i dr. Ivan Krstitelj Machiedo⁵² (preveo Stjepko Ilijić)⁵³ svoje pjesme.⁵⁴

⁴⁹ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 730–731.

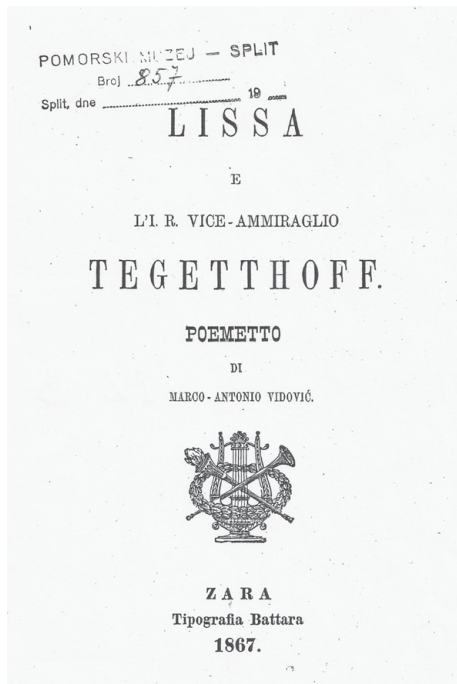
⁵⁰ Marco Antonio VIDOVIĆ, *Lissa e l' i. r. vice-ammiraglio Tegetthoff: poemetto*, Zara, Tipografia Battara, 1867, 32 str. (Znanstvena knjižnica Zadar i Hrvatski pomorski muzej Split posjeduju po jedan primjerak ove knjizice). M. A. Vidović je rođen u Šibeniku g. 1795. Književnik i pravnik. Studirao je pravo u Padovi. Skupljao je narodno blago –epove, pjesme, izreke, poslovice i dr. – koje je kasnije darovao sugrađaninu Nikoli Tommaseu. Preveo je na talijanski i objavio u Zadru 1827. te u Veneciji 1829. spjev *Uzdasi Mandaljene pokornice...*, a 1838. *Osmana* Ivana Gundulića. Uglavnom je pisao na talijanskome jeziku. U Veneciji je 1827. objavio zbirku pjesama *Canzone amorse*. U djelu *Soneti* koje je objavio u Zadru 1856. osvrće se na dvanaest događaja iz Krimskoga rata te hvali Ruse. Među inim, napisao je nekoliko književnih kritika i dvije komedije, a pisao je i za zadarske novine *Gazeta di Zara* i *La voce Dalmatica*. Umro je 3. veljače 1868. u Zadru (Valter TOMAS, „Kako su zadarski romantičari prevodili Ignjata Đurđevića“, *Croatica et slavica Iadertina*, vol. 4, Zadar, 2009., str. 325; Mate ZORIĆ, „Ana Vidović, Marko Antun Vidović i Nikola Tommaseo u svjetlu neobjavljene prepiske“, *Hrvatsko – talijanski književni odnosi*, (uredio Mate ZORIĆ), knj. 8, Zagreb, 2002, str. 367–528; Vidi još i Mate ZORIĆ, *Književna prožimanja hrvatsko - talijanska*, Split, 1992.; Pavao Jerolimov: *Zadarski list*, 26. 5. 2009.).

⁵¹ Dinko Sirovica (Šibenik, 8. 12. 1872. – Varaždin, 17. 2. 1960.), hrvatski pjesnik i prevoditelj. Učiteljsku školu završio u Arbanasima, a potom je bio učitelj u Rogoznici, Zloselima, Prološcu, Opuzenu i Šibeniku. Objavljivao političke, pedagoške i literarne članke (*Narodni list* i dr.). U Šibeniku je uređivao pedagoške novine *Učiteljski glas*. S Rikardom Katalinićem Jeretovim u Zadru je pokrenuo književni list *Lovor* (1897.). S pjesmama surađivao u podlistku *Narodnoga lista*. Pjesme je objavljivao u *Viencu*, *Prosvjeti* i *Nadi*. Okupljene su u zbirkama *S dalmatinskih žala* (1896.) i *Nove pjesme* (1901.). Pisane su u duhu romantičarske tradicije, u rodoljubnome duhu. Prevodio je djela hrvatskih pisaca na talijanski (*Hrvatska književna enciklopedija*, 4, S – Ž, Zagreb, 2012. str. 59). Među ostalim, napisao je i prigodnicu „Himna komičkog sokola“ (*Narodni list*, g. 37., br. 8, Zadar, 26. 1. 1898., str. 2).

⁵² Ivan Krstitelj Machiedo (1825. – 1905.), odvjetnik i dugogodišnji načelnik Hvara, doktorirao je pravo u Padovi. Isprva autonomaš, nakon Viškoga boja prelazi na narodnjačku, hrvatsku stranu. Bavio se poezijom te je objavio spjev o Viškome boju na talijanskome jeziku (Joško KOVAČIĆ, „Rod Machiedo sa Hvara“, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, g. 12, br. 1, Hvar, 2004., str. 231–232); Puni naziv tiskane poeme glasi: „La battaglia di Lissa del 20 luglio 1866, Cantica del. cav. dr. Gianbattista Machiedo di Lesina, Zara Tipografia di G. Woditzka 1877.“, a primjerci se čuvaju u Kaptolskoj knjižnici u Hvaru, Pharensia i Muzeju hvarske baštine MF, 11 ž. Zahvaljujem na podatcima kolegici Mariji Zaninović Rumori iz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru.

⁵³ Stjepko Ilijić (Stari Grad na Hvaru, 1. 9. 1864. – Zagreb, 6. 2. 1933.), hrvatski pjesnik. Učiteljsku je školu završio u Zadru te do 1899. učiteljevao u Dalmaciji, potom u Mostaru i Bosni do 1917. Uređivao je pedagoški časopis *Učiteljska zora*. U periodici je objavljivao pjesme, kritike, recenzije. Objavljena mu je knjiga domoljubnih i refleksivnih idealističkih pjesama *Pjesme u stibu i prozi* (1900.) i romantični ep *Ali-beg Čengijić i Biserka* (1906.). Najveći uspjeh postigao je dopjevom Preradovićeve spjeva *Lopudska sirotica* (Vienac, 1903.). Prevodio je s talijanskoga djela U. Foscola, a na talijanski S. S. Kranjčevića. (www.enciklopedija.hr/natuknica/.aspx?id=27079; zadnje posjećeno 20. listopada 2016.).

⁵⁴ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 731.

Marko A. Vidović: Lissa e L'I. R. Vice - Ammiraglio Tegetthoff. Poemetto

U spomenutoj Kuničićevoj knjizi donose se lirski sastavci prigodom dvadesete godišnjice, i to pjesma „Slavnim junacima palim srpnja 18., 19., 20. godine 1866. na uspomenu, harnost i bodrenje“ (objavljena prvi put pod naslovom „Slavnim junacima padšim srpnja XVIII-XIX-XX godine MDCCCLXVI na uspomenu harnost bodrenje mladež viškog ostrva poklanja“, u *Narodnom listu*, g. 30., br. 56, Zadar, 15. 7. 1891., str. 1); „Mrtvi čemin na lovor-vijencu Viškog boja od Petra Kuničića“⁵⁵ te pjesme prigodom dvadeset i pete godišnjice⁵⁶: „Tegetthoffov duh Hrvatima od Ivana Trnskoga“, „Nad spomenikom viških junaka Milana Begovića“ (izvorno objavljena pod naslovom „Nad spomenikom viških junaka prigodom dvadesetpetogodišnjice viškog boja MDCCCLXVI dne XX srpnja MDCCCXCI“ u *Narodnom listu*, g. 30., br. 59, Zadar, 25. 7. 1891., str. 1; potpisana je pseudonimom Tugomir Cetinski),

„Prigodom XXV svečanoga goda Viške bitke palim junakom“ i „Dvajstpetomu godu osamnajstoga srpnja MDCCCLXVI kadno se italijansko brodovlje s komižkoga knez-rata junački suzbilo Stjepana Buzolića“ (objavljena prvi put u *Narodnom listu*, g. 30., br. 57, Zadar, 18. 7. 1891., str. 1), „C. i K. Mornarica i Vis“ (1866. – 1891.) Nike J. Mardešića⁵⁷ (objavljena u *Narodnom listu*, g. 30., br. 65, Zadar, 15. 8. 1891., str. 1, potpisano: U Poli na 20 srpnja Niko J. Mardešić Komižanin), „Viškim junacima nepoznatoga V. P.“, „Ostrvu Visu Komižanina Vicka Zanchija“⁵⁸ (izvorno prvi put objavljena

⁵⁵ Petar KUNIČIĆ, *Viški boj*, Zagreb, 1907., str. 272–274.

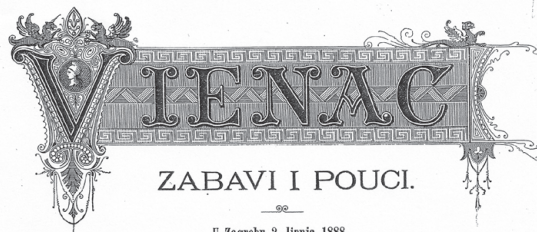
⁵⁶ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 276.

⁵⁷ Niko J. Mardešić odvjentnički je kandidat i g. 1910. prisjednik ogranka Matice hrvatske u Puli (Strossmayer, koledar za god. 1912., str. 73), gdje se javlja i kao „penzionirani vođa krmila, trgovac vinom i liferant vina mornarici“ (Mate BALOTA, *Puna je Pula*, Rijeka, 1981., str. 101, 280, 414), te kao predsjednik odbora za proslavu Viškoga boja u Puli g. 1916., a jedno od mjesta događanja proslave u tom gradu bila je i kavana Tegetthoff (*Hrvatski list*, g. 2., br. 376, Pula, 23. 7. 1916., str. 2; na podatku zahvaljujem kolegici Jasenki Kranjčević); u povodu Mardešićeva vjenčanja g. 1890. Petar Kuničić objavio je prigodnu pjesmu „Za pir Nikole J. Mardešića, nostroma c.k. mornarice i Marice Marinković u zavičaju Komiži, XII. veljače MDCCCXC“ (*Narodni list*, g. 29, br. 12, Zadar, 12. 2. 1890., str. 1).

⁵⁸ Svećenik Vicko Zanchi Petrov i Fiorine Marinković rodio se u Komiži 22. svibnja 1859., a umro u Beču 21. travnja 1924. Zaređen je 22. listopada 1882. (podatci bivšega župnika Komiže Ivica Huljeva, kojemu i ovom zgodom zahvaljujemo). Bio je profesorom na gimnaziji u Šibeniku i član

pod naslovom „Otoku Visu 1866.-1891.“, Beč, u srpnju 1891., u *Narodnom listu*, g. 30., br. 58, Zadar, 22. 7. 1891., str. 1), „Pred spomenikom viških junaka“ Đure Palavršića,⁵⁹ „Kod Visa“ („U spomen goda Viške bitke“) I. Medara⁶⁰ kojega je uređivao Dujam Mikačić te „Sastavak prigodom četrdesete godišnjice žrtvama Viškoga boja 1866.“, Vis, 20. srpnja 1906. Franje Kargotića.⁶¹

U *Viencu* je godine 1888. (god. 20, br 22, 2. lipnja 1888., str. 337–338) Ante Tresić Pavičić, potpisan kao „Mosorski guslar“, objelodanio svoju prvu pjesmu, „Kod Tegetofova spomenika“, inspiriranu Tresićevim susretom sa spomenikom admirala Tegetthoffa, pobjednika Viške bitke.⁶² Kod Tegetofova spomenika, pjesnik se zalijeće maštom na više mrtve junake.⁶³ Fedora Ferluga Petronio pjesmu drži pravom epskom kompozicijom, punom erudicije te spomena na antičku povijest,⁶⁴ dok je sam autor

U Zagrebu 2. lipnja 1888.

Br. 22.	Izdati svako suboto na dva arka. — Godišnja cijena 6 for., poštom 1 domaćim u kuću 7 for. — Receptiti se ne vrstaču.	God. XX.
---------	--	----------

Kod Tegetofova spomenika.

Itajčno me lutajuća noge
Kroz dosadnu maglušinu Bečku
Namyerila na stup slavni,
Gvozdenjem kljunim nakitani,
Kano onaj, kojeg Mylskim plienom
— Byrskim plaćem — Kviriti davni
Podigao pored Foru.
Topla se u radost duša
Mrka duša kriepostnog Katona,
Spazivši ga, gdje no blista
Ko Kviritska slava čista,
Pa bi vika! u osvetnoj daji:
„Hajte, hajte na valove momci,
Dull'jveri vatreni potomci,
Kosti svete Regnlove,
Zaljne zemlje Romalove,
Hajte otet nevjernome Punn!
Nek se carstvo crveni Neptunu
Punskom krvju;
Neka strvin
Nek se psu morskoga stada;
Nek se šalo Nerejve kćeri
I ciplasti mladani tritoni!
Čepednam Fenickijeh plavi;
Nek carica širokih pučina
U pućinam nek zaglavi;
Nek se Byrsa drevena ruši,
Nek se puši
Eskulapa sveta kuća,
I Elise svete kosti
Razbacajte na četiri strane.
Hajte! hajte na valove momci,
Dull'jveri vatreni potomci!“

Zapne oko na ponosnom stupu
Prolazećem razodnakom strancu:
„Po junačkom ako snidiš sasen,
Mora da je velikan na glasu,
Domovina koga tako časti.“

„Gospodaru, ciceron će na to,
Tegetof je, junačina silni,
Koji slavi Alemanskoj sjajnoj
I na moru poseosao sunce;
Nek svjedoče jadranske pućine
I kod Visa njegove dubine,
Sto prošortreše radu Italjo.“
Kano konjice, kad ga obad hadne,
Tad u meni duša zadijpila,
Zaigrala, zavrissula gorko;
Ej da mi je sila,
Šamsanova bila,
Zemljica bi zatunjila
Od udara šarenog mramora;
A pod njim bi kleta duša,
Sto ne vidje nikad milo more,
U paklene srazula ponora.

Na prelazku rodnog praga,
Krauma dijco krčne Dalmacije,
Mili sinici posostreme Istre,
Kad vam majka stala draga
Kukajući: „Ne id' tamo sinko“,
A djevica uzdaha vam tajnih
Ša prozora utrala suze,
Zajpejavate bojno milotajžno:

„Bježi mi s praga majko mila,
Ratna trublija već me zove,
Već gjenimje bojno plove,
S osusmaninom biti boj-
Utri suze, pa ako me
Vako mlada prošidre more,
I poleti k nebu gore
U lagumu sinak tvoj;
Polej sinko, tad mi reci,
Kollehka ti ledja laka,
Ladja će ti biti raka,
More će ti biti dom!

Ante Tresić Pavičić: Kod Tegetofova spomenika

Pokrajinskoga vijeća u Zadru. God. 1912. bio je profesor na gimnaziji u Kotoru (*Status personalis et localis* .. *Pharensis Braciensis et Issensis pro anno Domini MCMXII*, Tridenti 1912., str. 61, 70). Objavio je više prigodnica i pjesama te stručnih djela. Također i „Na pedesetgodišnjicu viške bitke 1866. – 50 – 20. Srpnja 1916.“ (*Narodni list*, g. 55, br. 58, 22. srpnja 1916., str. 1; potpisao se kao prof. Vicko Zanchi s otoka Visa).

⁵⁹ Đuro Palavršić, hrvatski pjesnik – epigon i književni tradicionalist blizak D. Politeu, A. T. Pavičiću, R. K. Jeretovu i krugu oko časopisa *Novi vjek*. Suradnik je u dalmatinskoj i istarskoj periodici pravaške i katoličke orijentacije, pisac književnih prikaza i feljtona te suradnik *Narodnoga lista*. Prevodio je Goethea i Schilera (Stanislav MARIJANOVIĆ, *Fim de siecle hrvatske Moderne / generacije mladih i časopis Mladost* /, Osijek, 1990., str. 122). Objavio je i „Jadranski ritmi“, Split, 1927., u knjizi Petra Kuničića *Biševska modra špilja*, Dubrovnik, 1932.

⁶⁰ O I. Medaru nažalost nismo uspjeli prikupiti nikakve podatke.

⁶¹ Svećenik Franjo Kargotić spominje se u Mircima (*Povijesti otoka Brača* D. Vrsalovića) te kao župnik Škripa na Braču s nadimkom „Miroslavić“ (Nevenska BEZIĆ BOŽANIĆ, *Selčani 18. i 19. stoljeća*, Split, 2006., str. 217).

⁶² Ivo PETRINOVIĆ, *Politički život i nazori Ante Tresića Pavičića*, Split, 1997., str. 10.

⁶³ Jakša ČEDOMIL, „A. Tresić Pavičić“, *Iskra*, list za književnost i umjetnost, g. I, br. 14, Zadar, 1891., str. 118.

⁶⁴ Fedora FERLUGA PETRONIO, „Recepcija S. S. Kranjčevića u Italiji“, zbornik *Komparativna povijest hrvatske književnosti / XIX. stoljeće* /, Split, 1999., str. 54.

polemizirajući s onodobnim polemičarima smatra „odveć paprenom” za tadanje čitanke iz književnosti.⁶⁵

Pjesma je na tragu pravaških načela te odiše domoljubnim i protuaustrijskim duhom jer su se Hrvati i tom zgodom, kao mnogo puta u povijesti, žrtvovali za stranca. I ovom zgodom Tresić lamentira nad hrvatskom sudbinom i očituje svoje borbene starčevićanstvo.⁶⁶

Kad si takav boreć se bez cilja,
Dalmatinče, kakav bi mi bio
Da za tvoju boriš se Hrvatsku,
Za ljubovcu i za djecu krasnu? ...
Ali jao nesretan je onaj,
Komu cvjetak čarne budućnosti,
U pupoljku uvene i pane,
A za slavu njegovih dušmana.

Tresić je u pulskome listu *Diritto croato* na talijanskome jeziku objavio i djelo *La partenza del soldato croato per Vis /Lissa/*. (*Diritto croato* 6/1893.-1894).

U povodu dvadeset i pete obljetnice bitke, napisano je više stihova. Ivan Trnski napisao je „Tegetovljev duh Hrvatima“;⁶⁷ a Stjepan Buzolić „Prigodom XXV svečanog goda Viške bitke palim junakom. Pjesma“ te „Dvajstpetomu godu osamnajstoga srpnja MDCCCLXVI kadno se italijansko brodovlje s komižkoga knez-rata junački suzbilo“. Prva Buzolićeva pjesma potpisana je „Na ime slavne viške občine spjevao Stjepan Buzolić viški zastupnik“ a druga „Na ime komižkih Hrvata spjevao Stjepan Buzolić“, a obje su objavljene u zadarskome *Narodnom listu*, 30/1891, br. 57, str. 1-2/. Milan Begović napisao je „Nad spomenikom viških junaka“, a nešto kasnije S. S. Kranjčević „Naš čovo“. Od spomenutih odskaču Begović i Kranjčević. Begovićeva pjesma ima šest kitica s po četiri stiha. Pjesnik zahvaljuje u ime naroda palim bojovnicima koji su položili život na oltar domovine.

⁶⁵ Polemike u hrvatskoj književnosti, sv. 7, *Anarhija u hrvatskoj književnosti i umjetnosti*, priredio Ivan Krtalić, Zagreb, 1983., str. 283.

⁶⁶ I. PETRINOVIĆ, *Politički život*, str. 10–11.

⁶⁷ Ivan TRNSKI, „Tegetovljev duh Hrvatima“, *Narod*, g. 8, br. 57, Split, 1891., str. 1; Tegetthoff je ostavio traga i u nadimcima pojedinih sudionika bitke, pa u okolici Marine, u selu Gustirni, bilježimo granu obitelji Brajnov koja je dobila nadimak Tegeto, kao i na otoku Drveniku na Trogirskome primorju odakle je sudionik bitke, topnik na brodu *Kaiser*, Jure Meštrović prozvan Tegeto kojemu se, prema legendi, ukazao sv. Jure, zaštitnik njegove mjesne crkve, koji ga je štutio cijelo vrijeme bitke, pa je pod zaštitom njegovih krila, pokazao veliku hrabrost i vještinu u bitci, za što je bio pohvaljen, te je Jure na zabatu svoje kuće na otoku isklesao Tegetthoffovu glavu, a kad je umro, njegov lijes bio je prekriven tamnomodrom tkaninom koja se po slavnom admiralu prozvala teget. Dinko PENSA, „Život i vjera idu skupa“, *Hrvatsko slovo*, 29.3.2013.

Spavajte mirno junaci; na vrh vašeg praha
 Mladi se kune naraštaj da s' or idol i brijeg;
 Spavajte tiho, junaci, nemajte nikog straha,
 Trobojni još na ostrvu vije se vašem stijeg.

Ovu domoljubnu pjesmu Begović je ispjevao kao šesnaetogodišnji gimnazijalac u klasičnome elegijskom distihu, a slična je mnogim prigodnim rodoljubno-patetičnim pjesmama kakvih je, kako navodi Maštrović, bilo mnogo na stranicama dalmatinskih novina i književne periodike, a posjeduje stanovite literarne vrijednosti.⁶⁸

Nešto je kasnije napisao mladi Kranjčević, uvjereni pravaš,⁶⁹ pjesmu „Naš čovo“ (1898.). Opisuje borca koji je pod Visom izgubio obje ruke. Puna je sarkazma, ironije i melankolije.⁷⁰

Pjesnik Kranjčević započinje:

Otkad tebi, moj prosjače, ti rukavi prazno vise?

- Pa od onda, gospodaru, kad smo bili ispod Lise.
- Grmilo je, kršilo je, ko da vrazi svi se nose,
 Ja se popeh vrh fregate, jer naš barjak zapleo se.
- Usred dima, usred zrnja jurnula je naša prova,
 I sada bih život dao za taj smiješak Tegetova!

U tim Kranjčevićevim stihovima kojima počinje pjesma „Naš čovo“ sadržana je sva silina znamenitoga Viškog boja koji se odigrao davne godine 1866.

Jednu od interpretacija Kranjčevićeva „Našeg čove“ dao je Joža Skok.⁷¹

Pjesnik nastavlja:

- U visini stojeć 'nako, niz pučinu samo trenuh,
 Ni ne vidjeh više mora u oblačju zadimljenu.
- Tek križevlju silnih nava ljuljahu se oštri vrsi;
 Pa svejedno – rekoh sobom – što da naš se barjak mrsi?!

⁶⁸ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 731; Tihomil MAŠTROVIĆ, *Drama i kazalište hrvatske Moderne u Zadru*, Zagreb, 1990., str. 84–85.

⁶⁹ Filip KOZINA, „Mladi Kranjčević i pravaštvo“, *Hrvatska revija*, g. 16, br. 1, Zagreb, 2016., str. 4–6 („u svojoj bilježnici piše Bog i Hrvati“); Također i Jelčić ističe da je Kranjčević po intimnome uvjerenju bio pravaš (Dubravko JELČIĆ, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, 2004., str. 239).

⁷⁰ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 731.

⁷¹ J. SKOK, „Jedan pristup“, str. 399–412.

- Odjedanput spazih eto: Talijanac na nas suče
Sa križa mu vojnik vreba, da nam ratni barjak svuče.
- Ne ćeš, rekoh, galijote! - ...pokrih barjak u tom trenu,
- A ozdo se zrnje osu i po meni i po njemu.
- Tek ga nazrijeh, kako ljosnu, a za njime ljosnuh i ja;
Padajući on je vikno: "Ev-ev-vi-va I-ta-li-a!"
- Ja pomislih: "Što se u nas talijanski dereš, skote!"
Pa poviknuh: Amiraljo naš eviva, ti ćozote!
- Što je dalje bilo, ne znam; tek bilo je dugo, dugo;
Tu izgubih obje ruke; sad sam 'vako, što bih drugo!
- Penzijice nešto imam, dobri ljudi dadu tralja,
Svakog ljeta misu platim za pokojnog amiralja.
- I molim se; Bog da prosti svima nama grijesne čine
I da jošte do godine u životu podrži me.
- Pošao bih Majci Božjoj na proštenje a na Krasno
Pre neg umrem, da se skrušim, da ne bude poslije kasno.
- Jer me peče, gospodaru, što krštenoj rekoh duši
Pasju riječ, Bog da prosti, kad se ono s križa sruši!
- Nu ... rekoh je! Branio sam s obim rukam amiralja,
A nijesam ni ja bio vazda 'vaka kljasta tralja!

Etika i filozofija „našega čove“ etika je i filozofija družine.⁷² Pisana je u šesnaestercu radi epizacije pjesme koja mu je poslužila desentimentalizaciji lirske građe.⁷³

Za „našega čovu“ najmanja je društvena jedinica rod koji se treba brinuti za svoje članove koji čine nedjeljivu zajednicu. Junaku te pjesme teško pada činjenica da više nije punopravan član svoje rodovske zajednice, da ne ispunjava njezin standard, već je „vaka kljasta tralja“. Stoga vrijednost njegovu životu i sadržaj daje ona jedna i jedina slavna bitka čiji je dionik bio, koja ga je doduše upropastila, ali u kojoj je posvema ispunio svoju obvezu člana družine jer „branio sam s obim

⁷² Z. ŠKREB, „Prilog interpretaciji“, str. 51.

⁷³ Z. ŠKREB, „Prilog interpretaciji“, str. 48.

rukama amiralja”. Stoga je i pjesnik opisu te bitke posvetio toliko mjesta u pjesmi.⁷⁴ Ta pjesma bez mrve sentimentalizma ili ushićenosti budi strahotno raspoloženje koje kaže da smo upravo to mi, naša zbilja i povijest; iz usta Kranjčevićeva čove progovara naša bijeda.⁷⁵ Kranjčevićev su metar, jezik i kompozicija u spomenutoj pjesmi osebujni. Njegova je lirika nesentimentalna i nepatetična i jedno od njegovih najznačajnijih lirskih djela, na visini europske lirske tradicije.⁷⁶

Među napisanim pjesmama nema jačega ostvaraja izim pjesama Milana Begovića i S. S. Kranjčevića, a čak ni Begović nije dao ostvarenje prema svojoj umjetničkoj snazi. Dakle, kod nas je taj povijesni događaj ostao umjetnički nedostatno obrađen iako je upamćen kao veliki uspjeh hrvatskoga naroda u borbi za slobodu svoje zemlje.⁷⁷

Iz izloženoga vidimo da su pjesme o Viškome boju većinom prigodnice koje su odjek borbe u vrijeme Hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji i Istri. Spomenutim književnicima u tom prijelomnome trenutku bilo je primarno obilježiti vrlo važan događaj za cjelinu narodnoga bića. Stoga je i njihov doprinos u narodnoj borbi za narodnu stvar značio mnogo.⁷⁸

Pjesnici narodnjaci opjevali su Viški boj kao hrvatsku nacionalnu pobjedu i na taj način još više razgorjeli narodnu svijest.⁷⁹

Osim pučana, i neki plemići okušali su se na literarnome polju slaveći Viški boj i njegove sudionike. Tako kaštelanski posjednik Janko Ćipiko Zaneto (Kaštel Novi, 1806. – 1891.), u početku autonomaš, a kasnije narodnjak, piše svoju „Pismu u smart junaka Vidima Tegetoffa pomorskog podvojvode brodovlia austrijanskoga poklonjena prid noge cesara Frane Jozipa I.“ (Spivao je Janko Ćipiko iz Kastelaha od Trogira. Spalato, tipografia Giovannuizio 1871, str. 8) te „Boj na otoku Visu u Dalmaciji“, Giovannizio, Spalato, 1866. Ivan Ćipiko Zaneto, plemić i posjednik, pučki pjesnik, djed je poznatoga književnika Ive Ćipika, autora romana *Pauci* i *Za krubom*. Pisao je stihove pod pseudonimom Janko. Ivanov (Jankov) otac Alviž i sin Nikola također su pisali pjesme, Alviž pod pseudonimom Starac Ćipiko. Janko je napisao više od 100 „pučkih“ pjesama. Pisao je i u čast Antonija Fanfonje, trogirskega zemljoposjednika.⁸⁰

⁷⁴ Z. ŠKREB, „Prilog interpretaciji“, str. 51.

⁷⁵ Z. ŠKREB, „Prilog interpretaciji“, str. 52.

⁷⁶ Z. ŠKREB, „Prilog interpretaciji“, str. 52.

⁷⁷ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 732.

⁷⁸ J. RAVLIĆ, „Viška bitka“, str. 732.

⁷⁹ Ivo PERIĆ, *Borba za ponarođenje dalmatinskog školstva (1860.-1918.)*, Zagreb, 1974., str. 63.

⁸⁰ Ivan PAŽANIN, „Četiri pjesme Janka Ćipika u slavu Antuna Fanfogne“, *Vartal*, g. 15., br. 1-2/2014, 1-2/2015, Trogir, 2017., str. 263-269.

U XIX. stoljeću spominje se i pjesma Dubrovčanina Luke Svilovića⁸¹ koju je spjevao u povodu desete godišnjice boja.⁸²

Koliki je odjek u epskoj književnosti ovaj boj ostavio, vidi se i u inačicama koje su zapisane u 20. stoljeću, primjerice od autora ovoga rada,⁸³ a pronađene su i arhivske varijante pjesama. Prva je u rukopisu, nepoznata autora, napisana u maniri narodne pjesme, nastala zacijelo nedugo poslije bitke. Ima 21 strofu, svaku od šest redaka, a stihovi svojom formom odgovaraju čistomu narodnom desetercu.⁸⁴ Sastavak završava laudama dalmatinskome junaštvu i admiralu Tegetthoffu kojega pjesnik čak izdiže iznad slavnoga Nelsona:

Tegentoffa Vetza i ostalom
 (Slave) viek ce većma zapada
 Pred Nelsona svojim djelim slavnim
 (Nositcejih spoviedagne) sada
 Er vitescko njihovo je djello
 Joscter (vistere) negh Nelsona bilo.

Druga je pjesma, također anonimna, tiskana kao oznanjenje, u desetercu, zacijelo u povodu 20. ili 25. godišnjice bitke. Naslovljena je „Boj pod Visom koj se dogodi u Dalmaciji na dvadeset Srpnja 1866“, također bez umjetničkih vrijednosti.⁸⁵

Don Marin Oreb, viški svećenik, zapisao je još jednu inačicu Viškoga boja, a objavio je i onu koju je ispjevao Pismor te pjesmu u povodu Pismorove smrti.⁸⁶

Stota godišnjica pobjede pod Visom, god. 1966., bila je inspirativna za Višanku Maru Rabanašić koja opjevava Tegetthoffa:

U čast Tegetthoffu
 Tegetofu, Bog ti pokoj dao!
 Trajnom si se slavom ovjenčao!
 Mrki mejdan kada si dobio,

⁸¹ Luka Svilović, hrvatski pjesnik i povijesni pisac. Bio je pučki učitelj u Budvi, gimnazijski profesor u Dubrovniku, ravnatelj klasične gimnazije u Splitu 1863. – 1868. Zastupao je ideje Hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji. Pisao je prigodne pjesme i povijesne prikaze na hrvatskome, latinskom i talijanskom jeziku te prevodio s talijanskoga. Objavio je prigodnicu „Pjesma mosorske vile“, Split, 1875., „Kratka povjesnica Dalmacije“, Zagreb, 1861. (Ljerka ŠIMUNKOVIĆ, „Kronika splitske gimnazije“, str. 200; www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59083 (zadnje posjećeno 20. listopada 2016.).

⁸² P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 122.

⁸³ Ivan PAŽANIN, „Inačica pjesme Viški boj zapisana u Vinišćima“, u knjizi *Iz povijesti Vinišća i Trogirskoga primorja*, Trogir, 2001., str. 315–320.

⁸⁴ Tihomil MAŠTROVIĆ, „Dvije nepoznate pjesme o Viškom boju“, *Naše more*, g. 25, br. 2-3-4, Dubrovnik, 1978., str. 94–95.

⁸⁵ T. MAŠTROVIĆ, „Dvije nepoznate“, str. 95.

⁸⁶ M. OREB, *Viška pjesmarica*, str. 136–142.

Talijana pod Vis potopio!
 Evo danas stota je godina
 Na pomoći Boga Gospodina!
 Naša slavna ratna mornarica
 Pokraj Visa biše gazdarica
 Dušmansku je silu potopila
 Iz Talije što je doplovila.
 Tako osta obala jadranska
 Trajno naša a ne talijanska!
 Zapisana je od don Marina Oreba.⁸⁷

Zanimljivo je da poznati skupljač narodnih pjesama Olinko Delorko nije zapisao nijednu varijantu te pjesme u svome rukopisu *Narodne pjesme otoka Visa*.⁸⁸

Odjek bitke postoji i u koledarskim pjesmama koje se pjevaju u Dubrovniku, pred vijećnicom, kada zazvoni podne. Stihovi četvrte strofe koledarske pjesme „Evo našeg Martina“ nastali su nakon znamenite Viške bitke u čast pobjede nad talijanskom vojskom:

Dalmacija ga je pozvala,
 on poleti kano vila,
 iz dalekih tih zemalja,
 evo nan ga, Bogu hvala.
 Martin hvali Dalmatince,
 ko junake od starine,
 jer pod Visom kad su bili,
 sve Pujize potopili.

Pjesmu je zapisala Josipa Favro g. 2007. na Korčuli.⁸⁹

⁸⁷ M. OREB, *Viška pjesmarica*, str. 142–143.

⁸⁸ Kazivanje Tvrtka Zebeća, znanstvenoga savjetnika Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu iz lipnja 2016.

⁸⁹ Marko DRAGIĆ, „Koledanje i veselanje u hrvatskoj tradiciji“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, Split, 2008., str. 35.

Viška slava.

<p>Sviške slave, Dike prave, Svud nam slövi dom, Tuj tuđina Dušmanina Bojni slomi grom!</p>	<p>Hrvat gleda, Visa ne da, Brani otok svoj, Dušman s jada, Izenada, Pust ostavlja boj . . .</p>
--	--

<p>Tudja sila Tuj se slila, Da nam otme taj Raju slični Otok đični Vis — Hrvata sjaj!</p>	<p>Al s hrvatskih Grla bratskih Gromki ori jek: Dičnom Visu, Tvrdom klisu, Čast i slava v'jek!</p>
---	--

Ljudevit Varjačić.

Ljudevit Varjačić: Viška slava

Iz starijega razdoblja spomenimo još jednu poetsku stvar na hrvatskome jeziku, „Višku slavu“ Ljudevita Varjačića.⁹⁰

Osim na hrvatskome, ispjevano je više stihova na raznim jezicima, osobito talijanskome (Lorenzo Stechetti, Cesareo, Sbarbaro, Zandrini, Colautti, Carducci itd.), njemačkome,⁹¹ slovenskome.

U spomen na poginule u bitci, god. 1867. podignut je na Prirovu sred groblja mramorni spomenik s imenima „slavnih poginulih junaka“ – Viški lav kojega Talijanu u vrijeme okupacije otoka između 1918. i 1921. odvoze u Italiju gdje se i danas nalazi ispred pomorske akademije u Livornu.⁹² Lav je dobio i svoga pjesnika, Carla Sordija, nekadašnjega ravnatelja škole u Livornu. Sordi se spomeniku obraća kao živome biću:

Spavaj dakle s one strane rešetaka
O, Viški lave; sad je već prošlo
Tvoje vrijeme; obuzdaj svoj bijes;
Nesretna je bitka više nego osvećena.

⁹⁰ Viška slava, *Smilje*, g. 23., br. 8, Zagreb, 1894.-1895., str. 126; Ljudevit Varjačić (1852. – 1926.), hrvatski pjesnik, prozaist i dramski pisac. Pisao je pjesme za djecu, pripovijetke, igrokaze, pedagoško-didaktička djela. Napisao je oko 200 pjesama od kojih je polovina uglazbljena. Jedna njegova pjesma s ponešto izmijenjenim riječima postala je himna gradišćanskih Hrvata u Austriji (*Hrvatska enciklopedija*, sv. 4, S – Ž, Zagreb, 2012., str. 385–386).

⁹¹ P. KUNIČIĆ, *Viški boj*, str. 122.

⁹² Krešimir BERMANEC, Mario KATIĆ, Tomislav OROZ, Nevena ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, „Sjećanje na Viški boj. Proslave, spomenici, naracije“. *Studia ethnologica croatica*, vol. 19, Zagreb, 2007., str. 101.

Lavu pjesnik poručuje da obuzda svoj bijes jer je nesretna bitka već davno osvećena, Austro-Ugarska Monarhija davno propala, a Lav je osuđen na boravak u Italiji kao novoj domovini. Sordi konstatira da je Lav napokon blagoga izgleda i svojim držanjem više ne poziva talijanske neprijatelje na borbu:

Oko njegovo ljuto sad već ne blista,
Ispružene ima šape, tijelo opruženo,
Pognutu glavu; sada svjetlost bježi sa
Zatočenog Viškog lava.⁹³

Slovenski pjesnik i teolog Mihael Opeka (Vrhnika, 1871. – Ljubljana, 1938.)⁹⁴ objavio je pjesmu na slovenskome jeziku „V spomin avstrijskim vojakom padlim pri Visu. I. 1866.“⁹⁵ Janko Glazer, slovenski pjesnik i publicist (1893. – 1975.) u *Mariborskom klopotcu* (2/1927, 2, 22) objavio je pjesmu „Tegetthoff“ potpisavši se pseudonimom Kronist.⁹⁶

Na slovenskome i njemačkome jeziku u Mariboru je g. 2016. objavljeno djelo *Wilhelm von Tegetthoff in bitka pri Visu 20. julija 1866.*⁹⁷

V spomin avstrijskim vojakom, padlim pri Visu l. 1866.

Elegija.

«O živi, hrabri Avstrijskoj, što rjeđe
Klepača, toč zatov prijaviti padlije.»¹⁾

Dvajset in peta pomlad ovenčala zemljo prostrano,
Kar vas zagrnil je v smrt, hrabri junaki, naš jug.
Jasno prisvetili nje zor nad našo domovino,
Z juga dospel je med nas, vaš nam obudil – spomin.
„Potnik, Spartancev povelj...“ Mirujte, glasovi proseči:
Kakor v preteklosti dnevi, vse se pred nami živi!
Tegethoff slavni in Vis – zgodovine sta dični imeni,
Dokler avstrijski bo zri orei ponosni med svet. –
Krate poznabosti plen vsakdanja so dela človeška:
Kar domovini storiti, bode slovelo na vek.
Vaša, junaki, srčnost najdražje ji vse je podala:
V grob vas je tiral pogum, da oprostili ste dom.
To je ljubezen zares, ljubezen do doma, ki slednja
Majhna se žrtve ji zdi – njemu v prosveto in čast.
Vam jo priduže pomnik kameniti na skalnem obrežju,
Nemo v kraljestvo strmeč, kjer je domovje vam zdaj.

¹⁾ Potnik, Spartancev povelj, da mirni počivamo tukaj.
Ker smo poslitali vsi njihovih zakonov glas.

Mihael Opeka: V spomin avstrijskim vojakom,
padlim pri Visu l. 1866.

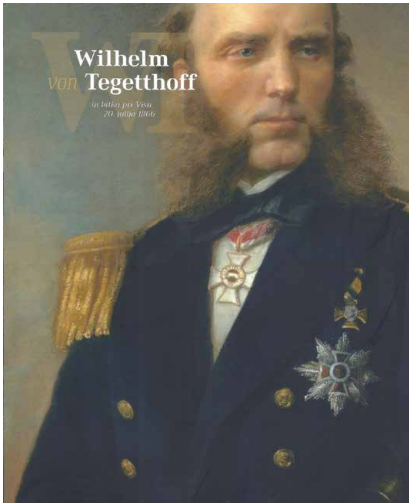
⁹³ K. BERMANEC i dr., „Sjećanje na Viški boj“, str. 102–103. Pjesma se nalazi u arhivu Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

⁹⁴ www.slovenska.biografija.si/oseba/sbl395839 (zadnje posjećeno 20. listopada 2016.). Opeka je predavao na ljubljanskoj realci i na Teološkome fakultetu u Ljubljani. Objavljivao je znanstvene rasprave u reviji *Katoliški obzorik* i *Voditelj u bogoslovnih vodab*, a od 1900. do 1912. Bio je urednikom literarnoga mjesečnika *Dom in svet*. Objavio je knjige – teološke studije *Kamgreš* (1923.), *O ljubezni* (1923.), *Večna knjiga* (1927.)

⁹⁵ Elegija. *Dom in svet*, g. 4, br. 7, Ljubljana, 1891., str. 289–290.

⁹⁶ Studirao je slavistiku i germanistiku. Najveći dio života radio je u studijskoj knjižnici u Mariboru. Pisao je kritike, eseje, uređivao antologije i časopise te prevodio Prešernove njemačke pjesme na slovenski. Pjesništvo mu se odlikuje impresionističkim lirizmom (www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22251; zadnje pristupljeno 22. listopada 2016.).

⁹⁷ Autor ove monografije je dr. Igor Grdina. Djelo je bilo predstavljeno u Hrvatskome pomorskom muzeju u Splitu g. 2016.

Wilhelm von Tegetthoff in bitka pri Visu
20. julija 1866.

Viška je bitka svoj odjek imala i na glazbenome polju jer je Nikola Furlani, voditelj komičke limene glazbe, za 20. godišnjicu boja, 1886., komponirao prigodnu skladbu pod nazivom „Viški boj“. Njezino premijerno izvođenje dogodilo se 23. srpnja 1886. u Visu. Bila je iznimno dobro prihvaćena, pa se niz desetljeća održala na repertoaru narodne glazbe iz Splita i Dubrovnika, a Narodna glazba Vela Luka još uvijek je prigodno izvodi.⁹⁸

Nekoliko kitica djela „Padšim“ uglazbio je prof. Bepica Martinis, a praižvedeno je g. 2016. za Dan grada Visa u izvedbi zbora Osnovne škole u Visu.⁹⁹

Ni u naše vrijeme književnici i drugi kulturni djelatnici nisu zaboravili na Višku bitku, pa talijanski pjesnik i romanopisac Vito Rivello (Potenza, 1933. – Rim, 2009., objavio je više knjiga poezije i proze), objavljuje humorističnu liriku punu sarkazma i ironije *La battaglia di Lissa*.¹⁰⁰

Dubrovački publicist Mato Kapović osvrnuo se također na važnost Bitke pod Visom i neke pjesnike koji su je slavili.¹⁰¹

Protokom vremena, Viška je bitka postala znak protivljenja hrvatskoga čovjeka, pa se svako, pa i neznatno suprostavljanje uspoređivalo s Viškim bojem, a najbolji primjer rečenoga članak je pjesnika Andrije Ilića Bega iz *Hrvatske zore*, časopisa ogranka Matice hrvatske u Visu, koji je Ilić naslovio „Drugi viški boj“:

„Ljeta Gospodnjeg 1936. dogodio se je Drugi Viški boj, koji je kao i onaj prvi, sedamdeset godina prije toga, god. 1866., završio sa sjajnom hrvatskom pobjedom. Ovoga puta nismo imali admirala Tegethofa i njegove mornare, već elitnu grupu hrvatskih vođa iz Visa i Komiže, koji su s težacima,

⁹⁸ Franko OREB, *Otok Korčula u doba Druge austrijske uprave*, doktorska disertacija, Zadar, 1996., str. 347, Sveučilišna knjižnica u Splitu. Osim galopa *Viški boj*, skladao je i marš *Živila Komiža (Evrva Comisa)* u veljači 1886., sačuvan u arhivu velaluške glazbe (isti, navedeno djelo, str. 347); Marinko GJIVOJE, *Otok Korčula*, 2. izdanje, Zagreb, 1969., str. 220 (za navedenu literaturu zahvaljujem kolegici Jasenki Kranjčević); Dinko RADIĆ, Nikola Furlani „Viški boj“, *Hrvatska zora*, g. 23., br. 63, Vis, 2013., str. 17–18.

⁹⁹ Za podatak zahvaljujem prof. Bepici Martinisu iz Visa.

¹⁰⁰ *Rivista fermenti*, g. 7, br. 6–8, Roma, 1977. (www.fermenti-editrice.it/archivio/Rivello_Battaglia_Di_Lissa_Fermenti.pdf, zadnje posjećeno 20. listopada 2016.).

¹⁰¹ Mato KAPOVIĆ, „Bitka pod Visom 1866. godine“, *Dubrovnik*, g. 30, br. 1–2–3, Dubrovnik, 1987., str. 264–265.

ribarima, ženama, mladićima i djevojkama iznijeli veliku pobjedu nad velikosrbskim imperijalistima, kao što su je Tegethofovi junaci skupa sa viškim i komiškim pukom iznijeli nad talijanskim imperijalistima.”¹⁰²

Profesor Andrija Ilić rođen je 6. travnja 1917. na Visu, bio je sjemeništarač, orguljaš, dirigent, doktor filozofije, te je izbjegao u inozemstvo i vratio se u slobodnu Hrvatsku g. 1996. Umro i pokopan na rodnome Visu. Objavio je zbirke pjesama *Lutanja* (Zagreb, 1942.), *O tugama i ljepotama Hrvatske* (Buenos Aires, 1952.), *Druga zemlja* (Madrid, 1952.). Pjesme su mu zastupljene i u *Antologiji hrvatske lirike* koju je u Rimu g. 1953. objelodanio Franjo Trogranić.¹⁰³

Premda se ovdje zapravo radi o jednome izgredu, a ne o vojnome činu, u kojemu mnoštvo mještana gađa jajima i rajčicama brod na kojemu su bili turisti i crkveni uglednici iz Beograda, autor to tumači kao još jednu značajnu pobjedu hrvatskoga moranara, no sada je drugi neprijatelj, sada Srbi imaju ulogu Talijana.¹⁰⁴

Padšim

Vivace

Voice

Še - set še - sto lje - to kra - sno u po - vijje - sti bli - sta sja - je,
 Tad Vi - ša - ni po - ka - za - li. Što Ć re - Ć do - mo - vi - na

3

Voice

ka - o o - no sun - ce ja - sno sva - kim sard - cem po - i - gra - je. Svak' po - pje - va sre - tan Ć
 ta - da slo - žni srd - cada - li Ć - li vre - ti krv - ci si - na, po - ka - za - li da ma - koj

6

Voice

što od bie - sa tr - gne nas. što od bie - sa tr - gne nas!
 mo - ra bra - nit do - mak svoj. Mo - ra bra - nit do - mak svoj!

10

Voice

Še - set še - ste ku - ka - vi - ca ta - li - jani - ska želj - nasla - ve knam do - plo - vi mor - na - ri - ca
 A na ti - hom gro - blju ta - mo gor - di la - ve ko - ga Ć - va u - pra - vi mi re - č - u sa - mo

13

Voice

ka - o la - ve al bez gla - ve da os - kr - vnu di - van kraj, al joj Hr - vat - za - da vaj!
 mjes - to la - va top ti gru - va, so - kol ov - dje Dal - ma - tin Ć - lik Hr - vatra - bri sin!

16

Voice

Al joj Hr - vat - za - da vaj! Go - ro - pad - na - prem - da hu - lja
 Ć - lik Hr - vatra - bri sin! Da - iz - ba - vi do - mo - vi - nu.

20

Voice

na prie - va - ru Vi - su stu - pi prem na - sil - na njeg - iva ru - lja
 od grije - šni - c sta - re li - je, ra - do hra - bro tu po - gi - nu,

22

Voice

ka - o Ć - por knam na - hru - pi ne po - sta joj Hr - vat rob u mo - ru joj spr - a - vi grob -
 mu - Ć - ži - Ć krv pro - li - je za Hr - vat - ski na - rod svoj pre - zre sre - Ć i po - koj!

25

Voice

Red I - ta - li - a, sred mo - ra je, ta - mo hu - lje, tam iz -
 Ju - na - ci su, od tje - ra - li du - š - ma - ni - na zr - njem

29

Voice

ro - di, gdje no krv - nik grie - he ka - je va - ša glu - post nek vas vo - di
 vre - lim, div - ni iz - gled na - ma da - li ka - ko sla - vom ka - ko dje - lim

32

Voice

sli - Ć sva - kom bud po - koj ko ne lju - bi na - rod svoj. hra - brim srd - cem du - šom svom!
 da hra - ni - mo mi - li

Partitura skladbe Padšim prof. Bepice Martinisa

¹⁰² *Hrvatska zora*, g. 7., br. 17–18, 1997., str. 21–22; Krešimir BERMANEC i dr., „Sjećanje na Viški boj“, str. 116.

¹⁰³ *Antologija hrvatske lirike*, uredio Franjo Trogranić, Rim, 1953., str. 292–293.

¹⁰⁴ Krešimir BERMANEC i dr., „Sjećanje na Viški boj“, str. 116.

Nakon što smo predstavili prigodničarsku poeziju i odjek Viške bitke u XIX. i XX. stoljeću i kasnije, završavamo prilog riječima znamenitoga Jurja Biankinija:

„Vis je jedan od najrodoljubivijih i bogatih naših otoka, najvažnija točka dalmatinskog ribarstva. Vis je (...) bio ključ Jadrana, predstraža Dalmacije na sinjem moru. Pod Visom je proliveno dosta slavenske krvi, ne samo u davna, nego i u novija vremena. Godine 1866. dalmatinski mornari junački obraniše Vis proti Italije, ne zato da ga sačuvaju Austriji, nego svojoj domovini (...) Zašto da ga žrtvujemo tuđinskoj pohlepi, zašto da dopustimo da taj svijesni narod padne pod jaram prekomorskog tuđina, taj narod koji se tomu najodlučnije opire i hoće da živi slobodan u svojoj kući, u svojoj slobodnoj državi.“

Tako ocrtavajući lik i značenje Visa za Dalmaciju, Biankini kao da je vizionarski predvidio veliku povijesnu ulogu Visa.¹⁰⁵

Zaključak

Viški boj bio je izrazito plodan u pjesničkom izričaju pisanja prigodnica kojima su se opjevali uspjesi ove slave bitke. Nakon natječaja Matice dalmatinske za najbolju pjesmu o Viškome boju, kada je nagrađena pjesma Save Matova Martinovića koja je tiskana godine 1867., preporoditelji i ostali liričari opjevali su Višku bitku kao novu nacionalnu pobjedu i time dodatno potakli narodnu hrvatsku svijest.

Pjesme objavljuju mnogi liričari, počevši od običnih seljaka, svećenika i posjednika do etabliranih pjesnika.

Odjek Viškoga boja zabilježen je i na glazbenome polju jer je Nikola Furlani, voditelj komiške limene glazbe, za 20. obljetnicu boja, godine 1886., skladao prigodnu kompoziciju pod nazivom *Viški boj* koja se još uvijek izvodi.

Promatraju se prigodnice nastale po samoj bitci, kao i one stvorene kasnije, sve do u naše dane, te se uočava da su često slaboga umjetničkog dosega, no s obzirom na to da odražavaju vrijeme u kojemu nastaju, predstavljaju vrijedan povijesni izvor.

---

¹⁰⁵ Kosta MILUTINOVIĆ, „Talijanska okupacija Zadra i sjeverne Dalmacije pred Privremenim Narodnim predstavništvom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1919. – 1920“, *Zadarska revija*, g. 39., br. 1, Zadar, 1990., str. 97.

Occasional songs in honor of the Battle of Vis

SUMMARY

After the Matica dalmatinska competition for the best song about the Battle of Vis, which Sava Matov Martinović won with his poem published in 1867, revivalists and other lyric poets praised the Battle of Vis as a new national victory, further boosting Croatian national consciousness.

Many lyricists were publishing poems, from ordinary peasants, priests and landowners to renowned poets.

The Vis battle reverberated among musicians as well, prompting Nikola Furlani, the leader of the Komiza brass band, to write a commemorative composition *The Battle of Vis* for the 20th anniversary of the battle in 1886, and it is still performed on this occasion.

After considering occasional songs composed immediately after the battle, as well as those that have been written until today, it can be concluded that their artistic value is often found wanting, but since they reflect the time in which they were created, they represent a valuable historical source.

Keywords: occasional songs, Battle of Vis, songs